

Innst. O. nr. 14

(2008–2009)

Innstilling til Odelstinget fra justiskomiteen

Ot.prp. nr. 73 (2007–2008)

Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere)

Til Odelstinget

1. SAMMENDRAG

1.1 Proposisjonens hovedinnhold

I proposisjonen foreslår Justisdepartementet endringer i arveloven og enkelte andre lover. Formålet med lovforslaget er å styrke samboeres arverettslige vern.

Lovforslaget innebærer for det første at samboere med felles barn skal ha rett til arv etter hverandre direkte i kraft av loven. Det vil si at en gjenlevende samboer skal ha rett til arv selv om det ikke fremgår av et testament etter den avdøde. Etter forslaget skal denne retten til arv gjelde der partene har, har hatt eller venter barn sammen. Etter forslaget vil en gjenlevende samboers rett til arv i kraft av loven være begrenset til fire ganger folketrygdens grunnbeløp. Arv utover dette beløpet må ha grunnlag i testament. Det foreslås at den lovbestemte arven til en gjenlevende samboer skal gå foran livsarvingenes pliktdelsarv der boet ikke er stort nok til å dekke begge deler.

For samboere som ikke har felles barn, men som har vært samboende i fem år eller mer, foreslås det en adgang til å fastsette i testament at den andre parten i forholdet skal ha rett til en arv opp til fire ganger grunnbeløpet, som går foran eventuelle livsarvingers pliktdelsarv. Denne bestemmelsen er aktuell for samboere som ikke har felles barn, men som har særskilte livsarvinger. Samboere uten barn kan fritt disponere til fordel for hverandre ved testament.

For det annet foreslås det at en gjenlevende samboer gis rett til å sitte i uskiftet bo. Også retten til å sitte i uskifte er etter forslaget betinget av at sambo-

erne har, har hatt eller venter barn sammen. Uskifteboet omfatter etter forslaget felles bolig og innbo samt bil og fritidseiendom med innbo som har tjent til samboernes felles bruk.

Forslaget omfatter bare samboerforhold som oppfyller visse kriterier. Bakgrunnen for dette er at regler om arverettigheter etter departementets syn bør begrenses til samboerskap som i så stor grad bærer preg av å være et livsfellesskap at det er rimelig å gi samboerne en rett som ellers bare tilkommer ektefeller. Forslaget gjelder videre begrensede arverettslige rettigheter. Det er dermed ikke tale om full likestilling med det som gjelder for ektefeller.

Departementet anser det som viktig at det i forbindelse med ikrafttredelsen av lovendringene gis omfattende informasjon om hvem reglene vil gjelde for, og hvilke rettigheter de vil gi.

I kapittel 2 redgjøres det for bakgrunnen for lovforslaget, og i kapittel 3 redgjøres det for forekomsten av samboere i ulike alderssegmenter. Videre gis det i de følgende kapitler en oversikt over hovedtrekk i gjeldende rett, rettsstillingen i de nordiske land samt en gjennomgang av arverettslige hensyn.

1.2 Hvem skal regnes som samboere?

Et hovedspørsmål er hvordan samboerbegrepet skal avgrenses. Spørsmålet er med andre ord hvem som skal ha rett til arv og uskifte etter reglene i lovforslaget. Utformingen av en samboerdefinisjon i arveloven kan reise flere spørsmål, blant annet om partene må være myndige, om det skal kreves at de bor i samme husstand eller har samme folkeregistrerte adresse, om det skal kreves aktiv registrering av samboerskap, om de må ha felles økonomi, om begrepet kan omfatte situasjonen der flere enn to lever sammen, om partene må være av forskjellige kjønn, eller om homofile og lesbiske par også skal omfattes, om partenes egen oppfatning skal være et relevant

hensyn, og om det er til hinder for å regnes som samboer at man er gift eller registrert partner på en annen kant. Valget av avgrensning av samboerbegrepet kan tenkes å bero på hvilket rettsområde som skal reguleres, og de særlige hensyn som reglene tar sikte på å fremme.

En rekke lovregler legger rettsvirkninger til det å være samboer. Det finnes likevel ikke et entydig samboerbegrep eller en alminnelig definisjon i lovgivningen. Avgrensningen av hvem som skal regnes som samboer, varierer fra rettsområde til rettsområde, avhengig av hvilke hensyn reglene skal ivareta.

Departementet går ikke inn for en generell samordning av ulike samboerdefinisjoner i lovverket. Til det er behovene og hensynene på ulike rettsområder for forskjellige. Samtidig er det god grunn til å vurdere om det på noen områder kan lages definisjoner som er tilpasset hverandre, især på rettsområder som ligger nær opp til hverandre.

I lovforslaget opprettholdes kravet om at samboerne må være minst 18 år.

Departementet går også inn for et krav om at man ikke kan være gift, registrert partner eller samboer på en annen kant.

Under høringen har det vært bedt om at det presiseres at personer som ikke kan gifte seg heller ikke skal regnes som samboere. Etter departementets syn følger det av en tolkning av begrepet "ekteskapsliknende forhold" at for eksempel søsken ikke kan regnes som samboere. Departementet har likevel tatt inn en presisering av definisjonen i lovforslaget.

Etter departementets vurdering er det ikke hensiktsmessig eller ønskelig å stille krav om at samboerne må ha samme folkeregistrerte adresse. Det kan være mange grunner til at samboerne ikke er registrert på samme adresse.

Departementet følger opp forslaget fra høringsnotatet om at samboerskapet må bestå ved den først-avdødes bortgang. Det var lagt til grunn i høringsnotatet at partene kan anses som samboere selv med midlertidige avbrudd i felles bosted, for eksempel på grunn av studier, arbeidsforhold, sykehus- eller institusjonsopphold. Enkelte høringsinstanser har foreslått å presisere dette i lovteksten og samtidig samordne arvelovens definisjon med det som følger av arveavgiftsloven. Departementet er enig i dette.

I departementets lovforslag er det ikke lagt opp til noen forskjell mellom heterofile og homofile samboerskap. Kravet om felles barn innebærer imidlertid at reglene i mindre grad vil være aktuelle for homofile samboere.

I høringsnotatet ble det foreslått en ny samboerdefinisjon i tvangsfullbyrdsloven. I hovedtrekk gikk forslaget ut på å presisere "ekteskapsliknende forhold" i tvangsfullbyrdsloven slik at samboere med felles barn og samboere som har levd sammen i

minst to år, omfattes. Bestemmelsen angir et utgangspunkt for når en kreditor kan få utlegg for krav mot skyldneren i (en ideell halvpart av) en felles bolig som skyldneren eier sammen med sin ektefelle eller partner. Etter departementets syn kan det være hensiktsmessig å klargjøre "ekteskapsliknende", selv om regelen i tvangsfullbyrdsloven har begrenset rekkevidde. Det fremgår tydeligere når presumsjonsregelen gjelder. Departementet viser også til at forslaget innebærer en kodifisering av den praksis som har utviklet seg. Departementet viderefører derfor forslaget i høringsnotatet.

1.3 Rett til arv etter loven

Samboere har ingen rett til arv etter hverandre direkte i kraft av loven. Arverett forutsetter her som ellers i Norden at den avdøde har tilgodesett sin samboer i testament. Testasjonsfriheten er begrenset når testator har livsarvinger, som går ut på at to tredeler av formuen etter den avdøde er pliktdelsarv for livsarvingene.

Departementet ser grunn til å følge opp forslaget i høringsnotatet om at samboere på visse vilkår skal ha rett til arv etter hverandre i kraft av loven.

Departementet foreslår at felles barn kan gi den gjenlevende samboeren arverett etter loven, opp til fire ganger folketrygdens grunnbeløp. For samboere som har, har hatt eller venter barn sammen, bærer samboerskapet gjerne preg av å være et livsfellesskap. På den bakgrunn vil det etter departementets syn normalt gi en rimelig løsning at den gjenlevende samboerens interesser til en viss grad prioriteres foran andre arvinger. Forslaget innebærer at samboere med felles barn vil ha rett til arv etter hverandre uten at dette må fastsettes i testament, og at arven vil gå foran livsarvingenes pliktdelsarv, uansett om livsarvingene er felles barn eller avdødes særkullsbarn.

Departementet følger ikke opp forslaget i høringsnotatet om at samboere som har bodd sammen i fem år eller mer, skal ha rett til arv etter hverandre direkte i kraft av loven. Etter departementets syn gir det i disse tilfellene en rimeligere løsning å overlate til samboerne selv å fastsette i testament om de skal ha arverett etter hverandre.

Fem års samboerskap bør etter departementets syn likevel gi grunnlag for at partene kan fastsette at den gjenlevende samboeren skal prioriteres foran de særskilte livsarvingene opp til fire ganger folketrygdens grunnbeløp. En regel om at arveretten må fastsettes i testament, men at den gjenlevendes arverett i så fall kan gå foran pliktdelsarven, gir en fleksibel regel og mulighet for samboere i denne gruppen til å finne frem til den løsningen som passer best for seg.

Når et slikt testament prioriterer samboeren foran særkullsbarn opp til 4 G, vil det bety at i helt små boer – der avdødes netto formue er mindre enn 4 G –

vil samboeren arve alt. Det vil også gi samboeren fremfor særkullsbarn rett til avdødes personlige gjenstander som skriver seg fra tiden før samboerskapet og kanskje fra livsfellesskapet med særkullsbarna, og det selv om gjenstandene bare har affeksjonsverdi. Dette kan nok oppleves hardt for særkullsbarna, som kan miste retten til verdifulle minner om sin avdøde forelder på grunn av samboerskapet. En tolking av den avdøde samboerens testament kan likevel føre til at de har en slik rett i behold. Spørsmålet kommer sterkere til uttrykk ved nytt ekteskap, hvor den nye ektefellens minstearv på 4 G følger direkte av loven og ikke kan begrenses ved testament. Departementet tar derfor sikte på å komme tilbake til dette spørsmålet i samband med oppfølgingen av Skiftelovutvalgets utredning.

I samsvar med forslaget i høringsnotatet foreslår departementet at arveretten begrenses til fire ganger grunnbeløpet (4 G). Forslaget innebærer at for samboere med felles barn, vil den gjenlevende samboeren ha rett til en arv som tilsvarer 4 G direkte i kraft av loven. Samboere som har bodd sammen i minst fem år, og som ikke har felles barn (men særkullsbarn), vil kunne begunstige hverandre i testament med en arv på opp til 4 G som går foran livsarvingenes pliktdelsarv.

Departementet følger opp forslaget i høringsnotatet om at en samboer i testament kan innskrenke legalarveretten for den annen samboer. Departementet legger særlig vekt på at partene kan ha ønske om å inngå samboerskap uten at dette skal ha betydning for andre slektningers arverett etter dem.

Departementet foreslår imidlertid – som i høringsnotatet – et krav om at testamentet må ha kommet til samboerens kunnskap for å være gyldig.

1.4 Uskifte

Samboere har i dag ingen lovfestet rett til å sitte i uskiftet bo.

Ektefeller har derimot rett til å sitte i uskifte etter reglene i arveloven. Uskifte innebærer at skifteoppgjøret etter en avdød ektefelle utsettes, oftest frem til den gjenlevende ektefellen dør. Under uskiftet inngår den avdødes og den gjenlevende ektefellens eiendeler i et felles uskiftebo. Retten til å sitte i uskifte avhenger av om ektefellene har særkullsbarn og om de har felleseie eller særeie.

Et flertall av høringsinstansene støtter forslaget om rett til uskifte for samboere, og departementet foreslår at samboere med felles barn gis en slik rett i tråd med forslaget i høringsnotatet. På bakgrunn av innspill i høringsrunden mener departementet samtidig at det bør foretas enkelte justeringer i forslaget. De viktigste endringene gjelder omfanget av uskifteboet og den nærmere reguleringen av ansvaret for den avdødes gjeld.

Departementet foreslår også i tråd med høringsnotatet at det skal gjelde et krav om felles barn for å få rett til å sitte i uskifte. Det foreslås etter dette som et vilkår at samboerne har, har hatt eller venter barn sammen.

I høringsnotatet var det foreslått at retten til å sitte i uskifte etter loven skulle omfatte felles bolig og innbo. Dette vil omfatte de eiendeler den gjenlevende vil ha størst behov for å kunne overta uskiftet. Samtidig ble det i høringsnotatet lagt vekt på at samboerskap ikke bør gi grunnlag for så omfattende rettigheter som et ekteskap med felleseie, og at det dermed ikke kan være aktuelt å gi en samboer rett til å sitte i uskifte med alle de eiendeler den avdøde etterlater seg.

Som det ble pekt på i høringsnotatet, må avgrensningen av uskifteboet ses i sammenheng med ansvaret for gjelden etter den avdøde. Jo flere eiendeler uskifteboet omfatter, i desto større grad er det grunn til å gjøre den gjenlevende samboeren ansvarlig for gjelden.

Departementet har vurdert alternative måter å regulere gjeldsansvaret på. Det vil være ønskelig at flest mulig saker kan løses uten at tingrettene blir involvert. Etter departementets syn vil det representere en betydelig forenkling med en regel som innebærer at en gjenlevende samboer som ønsker å overta eiendeler i uskifte, samtidig må overta gjeldsansvaret fullt ut. Dette er løsningen for ektefeller. Et så omfattende gjeldsansvar er imidlertid ikke rimelig med mindre man gir regler som innebærer at uskifteboet vil omfatte det vesentligste av de eiendeler gjelden normalt relaterer seg til. Gjeldsansvaret bør så vidt mulig korrespondere med eiendelene i uskifteboet.

Departementet foreslår på denne bakgrunn at retten til å sitte i uskifte skal omfatte noen flere eiendeler enn det som var foreslått i høringsnotatet. I tillegg til felles bolig og innbo foreslås det at uskifteboet kan omfatte også bil og fritidseiendom med innbo som tjente til samboernes felles bruk.

Departementet antar at en regel om at bolig, innbo, bil og fritidseiendom kan overtas uskiftet mot at den gjenlevende må overta all gjeld, vil innebære en rimelig løsning for flertallet av samboere som faller inn under de foreslåtte reglene om rett til å sitte i uskifte. Departementet legger til grunn at i de fleste samboerskap vil familiens verdier nettopp ligge i disse eiendelene. Samtidig vil også gjeldsforpliktelsene først og fremst knytte seg til ervervet av slike eiendeler. Lovforslaget vil i disse tilfellene innebære at uskifteretten vil omfatte de viktigste eiendelene i boet, og det virker da ikke urimelig at den gjenlevende også blir ansvarlig for all gjeld.

Når det gjelder eventuelle særkullsbarn etter den avdøde, vil det, i likhet med det som gjelder for ektefeller, være et vilkår for å kunne sitte i uskifte at særkullsbarnet samtykker til dette. Særkullsbarnets in-

teresser settes dermed foran den gjenlevendes interesser.

Departementet foreslår i samsvar med forslaget i høringsnotatet at det den gjenlevende erverver som naturlig hører sammen med eiendeler i uskifteboet, skal inngå i boet. I motsatt fall vil uskifteboet etter hvert tæres ned. Under høringen har det vært reist spørsmål om hva som skal gjelde for økonomisk overskudd ved flytting til en rimeligere bolig. Etter departementets syn bør et slikt overskudd inngå i uskifteboet. Rimelighetshensyn taler etter departementets syn for en slik løsning. Reglene ville dessuten bli vanskelige å praktisere dersom prinsippet skulle være at når eiendeler ble solgt, skulle salgssummen eller overskuddet gå ut av uskifteboet.

Når det gjelder forsikringsutbetalinger, foreslår departementet en justering av ordlyden i forsikringsavtaleloven § 15-1.

Departementet viderefører også forslaget fra høringsnotatet om hvordan uskifteboet skal deles. Det følger av lovforslaget at når den lengstlevende er død, skal uskifteboet deles i forhold til verdien av hver av samboernes eiendeler i uskifteboet på den tiden uskiftet tok til. På det tidspunktet uskifteboet etableres, skal det med andre ord foretas en vurdering av verdien av det hver av samboerne bringer inn i uskifteboet. Dette vil være nettoverdiene fra hver samboer, det vil si at det beregnes en brøk på grunnlag av den enkelte samboerens eiendeler fratrukket den enkelte samboerens gjeldsforpliktelser. Når den lengstlevende er død, skal uskifteboets nettoverdier fordeles mellom arvinggruppene etter den nevnte brøken.

De av høringsinstansene som uttaler seg, støtter forslaget om at loven skal kunne fravikes ved testament. Departementet foreslår en slik adgang i lovforslaget. Når det gjelder innskrenkninger i uskifteadgangen, vil det etter forslaget gjelde et krav om at den gjenlevende må ha fått kunnskap om testamentet. Dette forslaget fikk bred støtte i høringsrunden.

Departementet foreslår – som i høringsnotatet – at den gjenlevende som overtar boet uskiftet, ikke samtidig kan ta arv etter den avdøde. Dersom det senere skjer et skifte mens den gjenlevende fortsatt er i live, vil den gjenlevende imidlertid ta arv.

Spørsmålet om skifte ved nytt ekteskap eller samboerskap omfatter følgende situasjoner:

- en gjenlevende samboer i uskifte inngår ekteskap
- en gjenlevende samboer i uskifte etablerer samboerskap
- en gjenlevende ektefelle i uskifte etablerer samboerskap

Dersom en gjenlevende samboer i uskifte inngår ekteskap, bør uskifteboet først skiftes. Ved det nye ekteskapet oppstår et formuesfellesskap og partene

har gjensidig underholdsplikt. Ekteskapet kan dessuten gi grunnlag for rett til uskifte der en av ektefellene dør. "Kolliderende" uskiftebo bør unngås. Det foreslås etter dette en endring av ekteskapsloven i tråd med høringsnotatet.

For tilfeller der en gjenlevende samboer som sitter i uskifte, etablerer nytt samboerskap, ble det i høringsnotatet ikke foreslått noen regel om umiddelbar plikt til å skifte. Det ble i stedet foreslått en rett for andre arvinger til å kreve skifte av uskifteboet når det nye samboerskapet har vart i minst to år eller samboerne har, har hatt eller venter barn sammen. Departementet går inn for en regel om skifteplikt først når andre arvinger krever det, i tråd med forslaget i høringsnotatet.

Situasjonen der en gjenlevende ektefelle i uskifte etablerer nytt samboerskap, bør etter departementets syn reguleres på samme måte som der en gjenlevende samboer sitter i uskifte. De foreslåtte reglene vil innebære en endring i forhold til gjeldende rett for gjenlevende ektefellers adgang til å etablere samboerskap uten at dette får konsekvenser for uskifteboet etter den avdøde ektefellen. Det er grunn til å anta at noen enker og enkemenn som sitter i uskiftet bo, etablerer samboerskap fremfor ekteskap nettopp for å unngå å måtte skifte. Enkelte høringsinstanser er opptatt av at en slik regel ikke må gis virkning for allerede etablerte samboerskap. Departementet er enig i dette, og foreslår enkelte presiseringer i overgangsreglene.

De foreslåtte reglene innebærer at man ikke uten videre vil ha noen plikt til å avvikle uskifteboet etter en tidligere samboer eller ektefelle ved inngåelse av nytt samboerskap. Som det ble pekt på i høringsnotatet, er det på den bakgrunn behov for regler som hindrer at man kan sitte i to uskiftebo samtidig. Videre er det behov for regler som hindrer at det blir en sammenblanding mellom den avdødes uskiftebo etter en tidligere partner og en ny samboers arverettigheter. Departementet foreslår regler om plikt til å skifte et tidligere uskiftet bo før man tar over et nytt bo uskiftet etter en ny partner.

1.5 Rett til innsyn i samboerens økonomiske forhold

For ektefeller gjelder at de har rett til innsyn i hverandres økonomi. Samboere har ikke tilsvarende rettigheter. Dersom en gjenlevende samboer skal ha mulighet til å vurdere sin arverettslige stilling, vil han eller hun være avhengig av å få oversikt over den avdøde samboerens økonomi. Det vil for eksempel være avgjørende for å få klarhet i hvor stor gjeld avdøde hadde.

Etter departementets syn vil det være en forutsetning for en gjenlevende som vurderer å sitte i uskifte å kunne få oversikt over den avdødes økonomiske

forhold. Departementet mener at det kan være behov for en innsynsavgang for gjenlevende samboere. I lovforslaget er det lagt opp til et mer omfattende gjeldsansvar for gjenlevende samboere som vil overta et bo uskiftet, enn det som fulgte av høringsnotatet. Det innebærer at den gjenlevende har sterkere behov for å skaffe oversikt over den avdødes økonomi. Departementet viderefører forslaget i høringsnotatet om at en gjenlevende samboer som har rett til uskifte, skal ha innsynsavgang. Det innebærer for det første at samboerne må ha oppfylt samboerdefinisjonen, og at tilleggskravet om at samboerne har, har hatt eller venter felles barn, er oppfylt. Slik departementet vurderer det, kan det være usikkerhet om kravene er oppfylt i tilfeller der partene er samboere uten at de har samme folkeregistrerte adresse, og i tilfeller der de venter barn sammen uten at de har andre felles barn. Det kan da være vanskelig for en utenforstående part, for eksempel et ligningskontor, å avgjøre om det foreligger rett til innsyn. Den som krever innsyn, vil her ha bevisbyrden for at det foreligger et samboerskap som gir rett til innsyn. Har partene felles folkeregistrert adresse, vil dette innebære en sterk presumisjon for at partene er samboende etter lovforslaget.

1.6 Økonomiske og administrative konsekvenser

Etter departementets vurderinger er det vanskelig å gi sikre anslag om økonomiske og administrative konsekvenser av lovforslaget. Forslaget kan på noen områder innebære noe økte utgifter og større belastning på domstolene, særlig når det gjelder uskifteattester og verdifastsettelse i forbindelse med uskiftebo. Samtidig kan en klargjøring av regelverket føre til færre prosesser, men i mangel av oversikt over hvor mange prosesser som i dag gjelder samboere, er det vanskelig å anslå noe om dette. Man må likevel anta at de foreslåtte reglene om uskifte kan føre til noen flere prosesser enn i dag. Noen betydelig merbelastning for domstolene vil forslaget imidlertid neppe føre til.

2. KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemene frå Arbeiderpartiet, lederen Anne Marit Bjørnflaten, Thomas Breen, Ingrid Heggø og Hilde Magnusson Lydvo, fra Framskrittspartiet, Hanne M. Blåfjellidal, Jan Arild Ellingsen og Solveig Horn fra Høyre, Elisabeth Aspaker og André Oktay Dahl, og fra Sosialistisk Venstreparti, Akhtar Chaudhry, er svært nøgd med dei foreslegne endringane i arvelova vedrørende sambuarar. Samfunnet har endra seg og mange vel å bli sambuarar i staden for å gifte seg, etter kvart vert det også stadig fleire eldre sambuarar.

Komiteen er samd i at det ikkje skal vera eit heilt likt lovverk for sambuarar og ektefelle, det vil framleis vera ein større økonomisk tryggleik i det å vera gift. Ei full økonomisk likestilling vil etter komiteens meining vera å gå for langt.

Å innføre arverett til sambuarar som har, har hatt eller ventar born og også moglegheiten til å sitja i uskifte, vil etter komiteens meining gjera den norske arvelova både moderne og framtidsretta. Det er mange som ikkje tenker over konsekvensane viss den eine parten dør, og som ikkje har skreve gjensidig testament. Retten til å sitja i uskifte vil såleis vera avgjerande viktig for mange for å kunne behalde hus og heim.

Komiteens fleirtal, medlemene frå Arbeidarpartiet, Høgre og Sosialistisk Venstreparti, ser at det alltid vil vera eit spørsmål om storleiken på ektefelle/sambuars fortrinn til arv og arv til born. For sambuarar er det etter fleirtallet sitt syn naturleg å ta utgangspunkt i minstearven som gjeld for ektefeller, det veil seie 4 G. Ei målsetting med lovforslaget er å i større grad jamstille sambuarar og ektefeller. Men å jamstille dei fullt ut vil vere å gå for langt. Regelen når det gjeld arveretten for ektefeller, vil framleis vere at ein ektefelle arvar ein fjerdedel, men minst 4 G.

Komiteen viser til at ved ekteskap kan ikkje minstekravet fråvikast ved testament, slik det kan for sambuarar. Sambuarar som ikkje har, har hatt eller ventar born vil ikkje få arverett i kraft av endringar av arvelova.

Komiteens fleirtal, medlemene frå Arbeidarpartiet, Høgre og Sosialistisk Venstreparti, viser til at slike sambuarar framleis må skrive testament. Endringa inneber imidlertid at ein etter fem års sambuarskap ved testament kan fastsette at den gjenlevande sambuaren skal ha arverett opp til 4 G utan hinder av pliktdelelsreglane.

Fleirtalet ser det som viktig at lovendringa vil bety at barn i større grad arver likt etter lova, uansett kva samlivstype mor eller far har valt.

Fleirtalet er glad for at dette no vert fulgt opp i endringane i arvelova.

Komiteen er innforstått med at arverettane for sambuarar kan avvikast heilt eller delvis ved testament, og ser på dette som riktig. Komiteen er òg nøgd med at det er eit krav at sambuaren må gjerast kjent med det om ein vil fråvike arveretten i testament.

Komiteens fleirtal, medlemene frå Arbeidarpartiet, Høgre og Sosialistisk

Venstreparti, vil rette honnør til Regjeringa for å ta tak i problemstillinga vedrørende arverett til samboarar, og meiner Regjeringa har funne riktig balanse mellom det å kunne arve utan skreve testament, avvikle ved testament og arverettane ved ekteskap.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet slutter seg til mye av det Regjeringens foreslår av endringer i arveloven. At flere i dag velger alternative samlivsformer er et valg den enkelte må ha anledning til å vurdere og selv avgjøre. Samtidig bør det også, etter disse medlemmers syn, fortsatt være forskjell mellom det å inngå ekteskap og det å være samboer.

Disse medlemmer er opptatt av at også særkullsbarn må ivaretas når en av foreldrene velger å inngå et ekte- eller samboerskap på et senere tidspunkt i livet. At Regjeringens i dette forslaget velger å sette særkullsbarna til side, er ikke godt nok. Selv om disse medlemmer har forståelse for at det er vanskelig å finne et godt "balansepunkt", kan ikke disse medlemmer slutte seg til at man ikke ivaretar denne gruppen i tilfeller der et barn kun har verdi oppad begrenset til 4 G.

Disse medlemmer er enige i at det er vanskelig å finne en lovutforming som fullt ut tar høyde for de berørte parter ønske og håp om rettferdighet. I Regjeringens forslag utelates særkullsbarn i noen grad.

Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag som et alternativ og mener at det bedre kan ivareta alle berørte parter:

"Arveloven § 28b første ledd nytt tredje punktum skal lyde:

Om arven etter avdøde er mindre enn 8 ganger grunnbeløpet i folketrygden, har samboeren likevel bare rett til halvparten av arven når det er livsarvinger, slik at livsarvingene deler den andre halvparten likt mellom seg."

Disse medlemmer ser at også dette forslaget har sider som av noen parter kan oppfattes som negative, men vil likevel hevde at dette forslaget ivaretar barna etter avdøde på en bedre måte enn i Regjeringens forslag.

Disse medlemmer er videre klar over at Regjeringens forslag har en parallell til arv basert på ekteskap. Det vises i så henseende til arveloven § 6.

Disse medlemmer ser at vårt alternative forslag kan oppfattes som om det legges opp til en ulik behandling av barns rettigheter med hensyn til om arv skjer etter ekteskap eller samboerskap. Det er ikke vår intensjon, og disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen gjennomgå og vurdere å innføre endringer slik at livsarvinger etter avdøde gis lik rett til arv som gjenlevende ektefelle, jf. arveloven § 6 første ledd annet punktum."

3. FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Forslag 1

Arveloven § 28b første ledd nytt tredje punktum skal lyde:

Om arven etter avdøde er mindre enn 8 ganger grunnbeløpet i folketrygden, har samboeren likevel bare rett til halvparten av arven når det er livsarvinger, slik at livsarvingene deler den andre halvparten likt mellom seg.

Forslag 2

Stortinget ber Regjeringen gjennomgå og vurdere å innføre endringer slik at livsarvinger etter avdøde gis lik rett til arv som gjenlevende ektefelle, jf. arveloven § 6 første ledd annet punktum.

4. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har ellers ingen merknader, viser til proposisjonen og rå Odelstinget til å gjøre slikt

vedtak til lov

om endringer i arveloven mv.
(arv og uskifte for samboere)

I

I lov 3. mars 1972 nr. 5 om arv m.m. gjøres følgende endringer:

Overskriften til kapittel III skal lyde:

Kapittel III. Rett til uskifte på grunnlag av ekteskap

§ 24 annet ledd nytt annet punktum skal lyde:

Ein arving kan òg krevje skifte av buet når den attlevande ektemaken inngår sambuarskap (jf. § 28 a) og sambuarskapet har vart i meir enn to år, eller sambuarane har, har hatt eller ventar barn saman.

Etter § 28 skal nytt kapittel III A med §§ 28 a til 28 g lyde:

Kapittel III A. Rett til arv og uskifte på grunnlag av sambuarskap

§ 28 a Med sambuarskap i lova her reknar ein at to personar over 18 år, som korkje er gift, registrert

partner eller sambuar med andre, lever saman i eit ekteskapsliknande forhold.

Eit sambuarskap kan liggje føre jamvel om partane for ei tid bur frå kvarandre på grunn av utdanning, arbeid, sjukdom, opphald på institusjon eller andre liknande omstende. Ein reknar det ikkje som sambuarskap når to personar som etter ekteskapslova § 3 ikkje kan inngå ekteskap, lever saman.

Ein sambuar er etter denne lova kvar ein som lever i sambuarskap etter første, jf. andre ledd.

§ 28 b Den som var sambuar med den avdøde ved dødsfallet og har, har hatt eller ventar barn med den avdøde, har rett til arv svarande til 4 gonger grunnbeløpet i folketrygda ved dødsfallet, jamvel om det er livsarvingar etter arvelataren. Same retten til arv utan omsyn til livsarvingar har også den som har vore sambuar med den avdøde i minst dei siste fem åra før dødsfallet, dersom den avdøde har fastsett det i testament.

Sambuaren sin rett til arv etter første ledd første punktum kan berre avgrensast ved testament som han eller ho har fått kunnskap om før arvelataren døyde. Vilkåret om at den attlevande sambuaren må ha fått kunnskap om testamentet, gjeld likevel ikkje dersom det var umogeleg eller det etter tilhøva ville vere urimeleg vanskeleg å varsle han eller henne.

Nyttar ein sambuar retten til uskifte etter § 28 c, skal det berre reknast med arv frå den førstavdøde til den lengstlevande sambuaren etter første ledd dersom uskiftebuet blir skift med dei andre arvingane til den førstavdøde medan den lengstlevande sambuaren lever.

§ 28 c Den som var sambuar med den avdøde ved dødsfallet, og som har, har hatt eller ventar barn med den avdøde, har rett til å ta over følgjande eigedelar som den avdøde åtte, uskift med den avdøde sine andre arvingar etter lova

- a) felles bustad og innbu,
- b) bil og fritidseigedom med innbu som tente til felles bruk for sambuarane.

Den attlevande kan på same vis ta over også andre eigedelar uskift enn dei som er nemnde i første punktum, dersom det er fastsett i testament eller arvingane samtykkjer.

Har den avdøde særskilt livsarving, gjeld § 10 tilsvarende for uskifterett etter første ledd. Den attlevande kan ikkje ta over eigedelar uskift etter første ledd dersom han eller ho allereie sit i uskift bu etter ein tidlegare sambuar eller ektemake. Dersom den avdøde sat i uskift bu etter ein tidlegare sambuar eller ektemake, kan den attlevande heller ikkje ta over eigedelar frå det første uskiftebuet før dette buet er skift.

Sambuaren sin rett til å sitte i uskifte kan berre avgrensast ved testament som han eller ho har fått kunnskap om før arvelataren døyde. Vilkåret om at den attlevande sambuaren må ha fått kunnskap om testamentet, gjeld likevel ikkje dersom det var umogeleg eller det etter tilhøva ville vere urimeleg vanskeleg å varsle han eller henne.

Alt den attlevande sambuaren er eller blir eigar av som høyrer naturleg saman med dei eigedelane han eller ho har tatt over uskift, går inn i uskiftebuet.

§ 28 d Den attlevande sambuaren som tar over eigedelar uskift etter § 28 c, blir personleg ansvarleg for skyldnader som kvilte på den avdøde. Han eller ho kan utferde proklama etter kapittel 12 i skiftelova.

§ 28 e Ved skifte mellom arvingane til den førstavdøde og den lengstlevande eller arvingane til den lengstlevande skal uskiftebuet delast i høve til verdien av kvar av sambuarane sine eigedelar i uskiftebuet på den tida då uskiftet tok til. Blir buet skift medan den lengstlevande sambuaren lever, har den lengstlevande sambuaren rett til arv etter § 28 b i tillegg til sin eigen part. Skiftelova kapittel 10 gjeld tilsvarende, med unntak av § 63 andre og tredje ledd.

§ 28 f Reglane i kapittel III gjeld så langt dei høver for uskifte på grunnlag av sambuarskap. Der det er gitt særlege reglar for ektepar med særlege, gjeld reglane for særlege.

§ 28 g Ein attlevande sambuar som vil nytte retten til uskifte, skal innan 60 dagar etter dødsfallet, jf. skiftelova § 81, sende melding til tingretten med opplysing om namn og alder på arvingane og om opphaldsstaden deira og dessutan ei summarisk oppgåve over eigedelar og gjeld for seg sjølv og for den avdøde sambuaren. Den attlevande sambuaren og arvingane kan gjere avtale om verditilhøvet av eigedelane i uskiftebuet etter den avdøde og den attlevande, jf. § 28 e første punktum, som skal leggjast ved meldinga til tingretten. Har det ikkje late seg gjera å få til ein slik avtale, skal den attlevande sambuaren i staden la det bli halde registrering og verdsetjing gjennom tingretten. § 14 andre ledd tredje og fjerde punktum gjeld tilsvarende.

Retten skal skrive ut uskifteattest i samsvar med skiftelova § 89.

Ein sambuar som har rett til å overta eigedelar uskift, kan krevje dei opplysingane som er nødvendige for å vurdere den økonomiske stillinga til den avdøde. For dette formålet kan ein sambuar krevje at likningsstyremaktene gir opplysingar om eller kopi av sjølvmelding og likning for den andre sambuaren. Ein sambuar kan også krevje opplysingar av selskap, foretak eller andre institusjonar som driv finan-

sieringsverksemd eller forsikringsverksemd, og av andre som har midlar til forvaltning. Kongen kan gi forskrifter til utfylling av denne paragrafen.

II

I lov 16. juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler skal § 15-1 tredje ledd annet punktum lyde:

Satt forsikringstakeren i uskiftet bo *på grunnlag av ekteskap* i samsvar med arveloven kapittel III, inngår forsikringssummen i de midler som skal deles likt mellom førsteavdødes og lengstlevendes arvinger, jf arveloven § 26 første ledd første punktum.

III

I lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap gjøres følgende endringer:

§ 7 bokstav e første ledd første punktum skal lyde:

Hver av brudefolkene skal erklære skriftlig på ære og samvittighet om han eller hun har inngått ekteskap eller registrert partnerskap tidligere, *eller om han eller hun sitter i uskiftet bo etter en tidligere samboer etter arveloven § 28 c.*

§ 8 nytt femte ledd skal lyde:

Første, annet og fjerde ledd gjelder tilsvarende for den som har sittet i uskiftet bo etter en tidligere samboer etter arveloven § 28 c.

Nåværende femte ledd blir nytt sjette ledd.

IV

I lov 26. juni 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrdelse og midlertidig sikring skal § 7-13 tredje ledd første punktum lyde:

Dersom saksøkte er gift eller lever i et ekteskaps-lignende forhold *som har vart i minst to år, eller hvor samboeren har, har hatt eller venter barn med saksøkte*, kan utlegg tas i en ideell halvdel av felles bolig ervervet under samlivet, hvis ikke et annet eierforhold blir sannsynliggjort.

V

1. Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.
2. Reglene i del I gjelder for rett til arv og uskifte etter arvelater som dør etter at loven her er satt i kraft. Endringen i arveloven § 24 gjelder for uskiftebo på grunnlag av ekteskap dersom nytt samboerskap er etablert etter at loven her er satt i kraft.
3. Endringen av ekteskapsloven §§ 7 og 8 i del II gjelder ikke når det er utstedt attest om at ekteskapsvilkårene er prøvd etter ekteskapsloven § 10 før loven her trådte i kraft.

Oslo, i justiskomiteen, den 20. november 2008

Anne Marit Bjørnflaten

leder

Ingrid Heggø

ordfører